

Στήν μοναχική ζωή του Φιλοκτήτη πάνω στο έρημο, σύμφωνα με τό δραματουργικό αυτό εύρημα του Σοφοκλέους, νησί της Λήμνου¹, τά πτηνά καθώς καί τά άλλα ζῶα ἔχουν μιά «ζωτική» σχέση πρός τόν ἥρωα τῆς τραγωδίας: τοῦ χορταίνουν τήν πείνα καί τόν κρατοῦν στήν ζωή. Μοναδικό μέσο νά εξασφαλίσαι τά πρός τό ζῆν εἶναι τό ἀνίκητο τόξο τοῦ Ἡρακλέους, μέ τό ὁποῖο τόξευε τά πτηνά καί τά άλλα ζῶα². Ὅταν λοιπόν τό τόξο ἀλλάζει κάτοχο, ὁ Φιλοκτήτης, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀναλογίζεται ὅτι ἔχασε τό μέσο, πού τόν συντηροῦσε στή ζωή³. Ἡ σκέψη τοῦ Φιλοκτήτη μάλιστα προχωρεῖ ἀκόμη περισσότερο: ὁ μοναχικός καί ταλαιπωρημένος ἥρωας θά γίνει τροφή τῶν ζῶων, τά ὁποῖα πρίν τόν ἔτρεφαν (στ. 956-9 καί 1156).

Εἶναι λοιπόν φυσικό ὅτι ἡ ἀπώλεια τοῦ τόξου καί οἱ συνέπειές της, καί μάλιστα ἡ ἀδυναμία τοῦ Φιλοκτήτη νά εξασφαλίσαι τήν ἐπιβίωσή του ἀπό τό κυνήγι πτηνῶν καί ἄλλων ζῶων, ἀποτελοῦν τό θέμα τοῦ κομμοῦ (1081-1217). Μολονότι ὅμως τό νόημα τῶν δύο ζευγῶν στροφῆς καί ἀντιστροφῆς εἶναι φανερό, ἐν τούτοις ὑπάρχουν δύο σημεῖα, στά ὁποῖα τό κείμενο φαίνεται ἀρκετά ἐφθαρμένο καί γιαυτό ἔχουν προταθῇ ἐκ μέρους πολλῶν φιλολόγων διάφορες διορθώσεις· συμπωματικά καί τό ὅτι χωρία ἀφοροῦν τήν σχέση τοῦ Φιλοκτήτη πρός τά πτηνά καί τά άλλα ζῶα: πρόκειται γιά τούς στίχους 1092-4 καί 1149-50. Ὅσον ἀφορᾷ τούς στ. 1092-4⁴ φαίνεται ὅτι τήν ιδεωδέστερη λύση ἔδωσε ὁ J. Jackson, ὁ ὁποῖος υἱοθετώντας καί συνδένοντας δύο χωριστές προτάσεις, πού εἶχε κάνει παλαιότερα ὁ G. Hermann⁵ (ἴθ' ἀντί *εἰθ'* καί *αἱ πρόσθ'* ἀντί *αἰθέρος*), εἶχε τήν ἐμπνευση νά τίς συνδυάσει μέ τήν διόρθωση τοῦ *ἐλωσίμ'* (ἢ *ἐλωσίμ'*) σέ *ἄλωσιν*, ὁπότε οἱ τρεῖς αὐτοί στίχοι ἔχουν ὡς ἐξῆς:

1. Καί στήν ἐπική παράδοση καί στούς δύο ἄλλους τραγικούς, πού διαπραγματεύθη-
καν τό θέμα, ἡ Λήμνος, στήν ὁποία οἱ Ἕλληνες ἐγκατέλειψαν τόν Φιλοκτήτη στήν ἀρχή
τῆς Τρωικῆς ἐκστρατείας, ἦταν κατοικημένη.

2. Βλ. στ. 165-6, 287-9, 710-11, 955-6.

3. Βλ. στ. 931-3, 1108-10, 1126, 1282. Γιά τό τόξο τοῦ Φιλοκτήτη καί τόν ρόλο του στήν
τραγωδία βλ. τήν μελέτη τοῦ Ph. W. Harsh, «The Role of the Bow in the *Philoctetes* of
Sophocles», *AJPh* 81 (1960) 408-14. Βλ. ἐπίσης D. B. Robinson, «Topics in *Sophocles'*
Philoctetes», *CQ* 19 (1969) 43-4. Πρβλ. A. S. Henry, «Bios in *Sophocles' Philoctetes*», *CR* 24
(1974) 3-4.

4. Επισκόπηση τῶν διαφόρων διορθώσεων, πού ἔχουν προταθῇ, βλ. στήν ἐκδόση R.
C. Jebb, *Sophocles, The Plays and Fragments. Part IV, The Philoctetes*, Cambridge 1932
(ἀνστ. Amsterdam 1966), Appendix σ. 247-9. Πρβλ. J. Jackson, *Marginalia Scaenica*, Oxford
1955, σ. 114-7. Βλ. καί T. B. L. Webster, *Sophocles, Philoctetes*, Cambridge 1970, ad loc.

5. Βλ. Jebb, ὁ.π., σ. 247-9.

ἴθ' αἰ πρόσθ' ἄνω
 πτωκάδες ὀξύτονου διὰ πνεύματος·
 ἄλωσιν οὐκέτ' ἴσχω⁶.

Ἔτσι βρίσκονται οἱ στίχοι αὐτοὶ στὴν καινούργια ἔκδοση τοῦ Σοφοκλέους ἀπὸ τὸν R. D. Dawe στὴν σειρά Teubner, ὁ ὁποῖος υἱοθέτησε αὐτὴ τὴν διόρθωση⁷. Ὅποτε τὸ νόημα τῶν τριῶν αὐτῶν στίχων εἶναι ὅτι τὰ πουλιά μποροῦν νὰ πετοῦν ἐλεύθερα χωρὶς φόβο κοντὰ στὴν σπηλιά, ἀφοῦ ὁ Φιλοκτῆτης δέν μπορεῖ πιά νὰ τὰ τοξεύσει.

Ἐκανα τὴν σύντομη αὐτὴ ἀναφορά στὴν διόρθωση τοῦ Jackson, ἐπειδὴ ἡ ἴδια ἰδέα ἐκφράζεται καὶ στοὺς στ. 1149-50⁸, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενο αὐτῆς τῆς μελέτης. Οἱ στίχοι ἀνήκουν στὴν θ' ἀντιστροφή τοῦ κομμοῦ (1146-62), ὅπου ὁ Φιλοκτῆτης ἀπευθύνεται πρὸς τα πτηνὰ καὶ τὰ ἄλλα ζῶα τῆς Λήμνου, τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἀποτελοῦσαν γι' αὐτόν θήραμα, ἀλλὰ τώρα, πού δέν ἔχει τὸ τόξο του, μποροῦν νὰ πλησιάζουν ἄφοβα τὴν σπηλιά του. Ἐπομένως ἡ ἐπιζητουμένη ἔννοια τῶν στίχων 1149-50 εἶναι φανερὴ: «Δέν ὑπάρχει λόγος νὰ φεύγετε μακριὰ ἀπὸ τὴν σπηλιά μου»⁹. Τὸ νόημα ὅμως αὐτὸ δύσκολα μπορεῖ νὰ συμβιβασθῇ μέ τὴν γραφὴ τῶν χειρογράφων:

φυγᾷ μ' οὐκέτ' ἀπ' αὐλίων
 πελάτ'.

Ἐν τούτοις ὁ G. Hermann, ὁ Ed. Wunder, ὁ F. Bernhardy καὶ ὁ L. Campbell διατηροῦν αὐτὴ τὴν γραφὴ δίνοντας τίς ἐξῆς ἐρμηνεῖες:

— G. Hermann: «μέ τὸ πέταγμά σας, μέ τὴν φυγὴ σας, δέν θά μέ τραβάτε πιά κοντὰ σας ἔξω ἀπὸ τὴν σπηλιά μου»¹⁰ (δηλ. τὰ πουλιά καὶ τὰ ἄλλα ζῶα δέν θά φεύγουν πιά κι ἔτσι ὁ Φιλοκτῆτης δέν θά τὰ ἀκολουθεῖ κυνηγώντας τα). Ὁ Hermann θεωρεῖ τὸ πελάτε μεταβατικὸ (πελάζω τινά τινα), ἀλλὰ, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Jebb, μέ τὴν σύνταξη αὐτὴ ἡ ἔννοια τῶν στίχων, σύμφωνα μέ τὰ ἀνάλογα παραδείγματα Ἰλ. Ε 766 καὶ Πινδ. Ὁ. 1.78, θά ἦταν «δέν θά μέ ἀναγκάζετε πιά νὰ φεύγω ἀπὸ τὴν σπηλιά μου, δέν θά μέ διώχνετε ἀπὸ τὴν σπηλιά μου»¹¹: μιὰ ἔννοια ἀντιθετὴ πρὸς τὴν ἐπιζητούμενη. Ἐν τούτοις, κι αὐτὸ εἶναι ἐνδεικτικὸ γιὰ τίς ἐρμηνεῖες τῶν ἄλλων πού διατηροῦν τὴν γραφὴ τῶν χειρογρά-

6. J. Jackson, ὁ.π. σ. 115. Τὸ οὐκέτ' ἴσχω ἀντὶ τοῦ οὐ γὰρ ἔτ' ἴσχύω τῶν κωδίκων εἶχε προτείνει ὁ Dissen.

7. *Sophocles Tragoediae*, τόμ. II, ed. R. D. Dawe, Leipzig 1979.

8. Bl. καὶ J. Jackson, ὁ.π. σ. 115-6.

9. Bl. F. W. Schneidewin - A. Nauck - L. Radermacher, *Sophocles, Philoctetes*, Berlin 1911, ad loc.: ihr braucht vor mir, dem Umbewaffneten, nicht mehr zu fliehen. Ἐπίσης Webster ad loc.: one expects «You will no longer have to run away from my cave».

10. Non amplius fuga vestra me ab antro meo ad vos adducetis. Bl. Jebb ad loc. καὶ πρβλ. LSJ s.v. πελάζω A4.

11. Jebb ad loc. Τὰ παραδείγματα εἶναι Ε 766 ἢ ἐ μάλιστ' εἴωθε κακῆς ὁδύνῃσι πελάζειν καὶ Πινδ. Ὁ. 1.78 ἐμέ... κράτει δὲ πέλασον.

φων, ὁ Jebb καὶ ὁ Kamerbeek πιστεύουν ὅτι ἡ ἔρμηνεία τοῦ Hermann εἶναι ἡ μόνη λογικὴ ἔρμηνεία τῆς γραφῆς τῶν χειρογράφων¹².

— Ed. Wunder: «δὲν θὰ ἔρχεσθε πιά κοντά μου ἀπὸ τίς φωλιές σας μὲ μοναδικό σκοπό νά φύγετε» (δηλ. τὰ ζῶα θὰ ἔρχονται στὸ ἐξῆς κοντὰ στὸν Φιλοκτῆτη καὶ δὲν θὰ ἀπομακρύνονται πιά, ὅπως ἔκαναν πρὶν)¹³. Τὸ νόημα εἶναι ἴσως ἱκανοποιητικό, ἀλλὰ δὲν στηρίζεται στὸ κείμενο, ἀφοῦ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὰ συντακτικὰ δεδομένα τοῦ κειμένου: 1) ἐφ' ὅσον τὸ ρῆμα θεωρεῖται ἀμετάβατο, τὸ πρόσωπο, πρὸς τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ προσέγγιση, δὲν εἶναι δυνατόν νά τεθῇ σέ αἰτιατική, ἀλλὰ μόνο σέ δοτική· τὸ μ' ὅμως προέρχεται ἀπὸ τὸ με καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ μοι. Μόνο ἂν πρόκειται γιὰ ἄψυχο μπορεῖ νά χρησιμοποιηθῇ αἰτιατική¹⁴. 2) Ἡ δοτικὴ *φυγᾶ* δὲν μπορεῖ μόνη τῆς νά δεῖξει τὸν σκοπό.

— Τοῦ F. Bernhardt ἡ ἔρμηνεία (ποῦ τὴν συμμερίσθηκε καὶ ὁ L. Campbell) φαίνεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔρμηνεία ποῦ δίνει ὁ Σχολιαστής, τὴν ὁποία ὁ Kamerbeek χαρακτηρίζει *harsh sylleps*¹⁵: ἀντί οὐκέτι *φεύξεσθέ με, οὐκέτι μετὰ φυγῆς καὶ φόβου προσπελάσατέ μοι*. Ἔτσι ὁ Bernhardt κάνοντας κι αὐτὸς τὸ βασικό λάθος νά συνδέσει τὴν αἰτία. με μὲ τὸ *πελάτε* δίνει τὴν ἐξῆς ἔννοια: «θὰ μὲ πλησιάζετε ὄχι πιά φεύγοντας ἀπὸ τὴν σπηλιά»¹⁶. Ὁ Campbell, πιστεύοντας ὅτι ἡ αἰτιατικὴ με ὀφείλεται σέ σύγχυση μεταξὺ τοῦ *οὐκέτι με φεύξεσθε* καὶ

12. Jebb ad loc.: The only tenable rendering. Πρβλ. J. C. Kamerbeek, *The Plays of Sophocles, Commentaries, VI The Philoctetes*, Leiden 1980, σ. 158: The only reasonable interpretation of the transmitted words.

13. Ἰδία ἔρμηνεία δίδεται καὶ στὴν ἔκδοση τῶν A. Dain — P. Mazon, Paris 1960.

14. Τὸ συνήθως ἀναφερόμενο ἀπὸ τοὺς σχολιαστὲς παράδειγμα εἶναι Εὐρ. Ἀνδρ. 1167 *δῶμα πελάζει*: ὁ P. T. Stevens, *Euripides, Andromache*, Oxford 1971, ad loc. γράφει σχετικὰ ὅτι τὸ ἀμετάβατο *πελάζω* δὲν συντάσσεται μὲ αἰτία., παραθέτει ὅμως καὶ τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸν *Ρῆσο* στ. 14 *τὰς κοίτας πλάθουσι* καὶ προσθέτει ὅτι ἡ ἀπρόορθη αἰτιατικὴ εἶναι συχνὴ στὴν τραγωδία μὲ ρήματα κινήσεως. Ἐπομένως τίς λιγοστὲς αὐτὲς περιπτώσεις τοῦ ἀμεταβάτου *πελάζω* + αἰτία. ἀψύχου (πρβλ. καὶ Σοφ. *Ο. Κ.* 1059-60 *τὸν ἐφέσπερον... πελώρ*) μπορούμε νά τίς ἐντάξουμε σ' αὐτὴν τὴν αἰτιατικὴ τοῦ προορισμοῦ. Γιὰ τὴν αἰτιατικὴ αὐτὴ (Terminal Accusative) βλ. Victor Bers, *Greek Poetic Syntax in the Classical Age*, Yale Univ. Press 1984, σ. 62-85. Κανένα ὅμως βέβαιον παράδειγμα συντάξεως τοῦ ἀμεταβάτου *πελάζω* μὲ αἰτία. προσώπου δὲν ἀναφέρεται. Πρόβλημα παρόμοιο μὲ αὐτὸ τῶν στ. 1149-50 ὑπάρχει καὶ στὸν στ. 1163-4 τοῦ *Φιλοκτῆτη*, *εἴ τι σέθη ξένον πέλασσον / εὐνοία πάσα πέλταν*. Ὁ Jebb ἐκλαμβάνει τὸ *πέλασσον* ὡς ἀμετάβατο, τὸ ξένον ὡς ἀντικείμενο τοῦ *σέθη* καὶ τὸ *πέλταν* ὡς παράθεση (*εἴ τι σέθη ξένον, πέλασσον, εὐνοία...*). Ὁ Kamerbeek ad loc. πιστεύει κι αὐτὸς ὅτι τὸ *πέλασσον* μὲ ἀμεταβάτη σημασία δὲν μπορεῖ νά συνταχθῇ μὲ αἰτία. προσώπου, προτιμᾷ ὅμως νά θεωρήσει τὸ ρῆμα μεταβατικό - διάμεσο μὲ τὴν αἰτία. *ξένον* ὡς ἀντικείμενο καὶ μεταφράζει «ἐπίτρεψε σ' ἕναν ξένο νά <σέ> πλησιάσει». Νομίζω ὅτι ἡ λύση τοῦ Jebb εἶναι ἡ σχετικὰ καλύτερη, γιατί νοηματικὰ εἶναι ἀπλούστερη. Οἱ ἀπόψεις τοῦ Webster καὶ τῶν Schneidewin - Nauck - Rademacher δὲν ἀντιμετωπίζουν τὸ πρόβλημα.

15. Kamerbeek ad loc.

16. Βλ. Jebb, Appendix, σ. 250.

τοῦ *πελᾶτέ μοι*, ἐξηγεῖ: «θά μέ πλησιάζετε στήν σπηλιά ὄχι πιά ἀποφεύγοντάς με ἀπό τήν σπηλιά»· καί διευκρινίζει ὁ ἴδιος: *οὐκέτι με φεύγοντες ἀπ' αὐλλῶν, πελᾶτέ μοι εἰς αὐλία*¹⁷. (Δηλαδή, δέν θά μέ πλησιάζετε πιά μέ τόν ἴδιο τρόπο πού μέ πλησιάζατε πρὶν, φεύγοντας μακριά μου καί μακριά ἀπό τήν σπηλιά μου)¹⁸.

Νομίζω ὅτι ὅλες οἱ ἐρμηνεῖες, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀρκετά ἀσαφεῖς καί γι' αὐτό ἐλάχιστα ἱκανοποιητικές, ἐνῶ παράλληλα δέν στηρίζονται στά συντακτικά δεδομένα τοῦ κειμένου, πείθουν ὅτι τό κείμενο εἶναι ὁπωσδήποτε ἐφθαρμένο¹⁹. Ἡ φθορά, σύμφωνα καί μέ τήν ἐπιζητούμενη ἔννοια, πρέπει νά ἐντοπισθῇ στίς λέξεις *μ(ε)*, *φυγᾶ* καί *πελᾶτ(ε)* ἢ σέ ὀρισμένες ἀπ' αὐτές, ἀφοῦ, ὅπως ἀποδείχθηκε, εἶναι ἀδύνατο νά συνδυασθοῦν συντακτικῶς καί οἱ τρεῖς αὐτές λέξεις, ὥστε νά ἔχουμε ἱκανοποιητικό νόημα. Γιαυτό οἱ προσπάθειες τῶν φιλολόγων περιετράφησαν γύρω ἀπ' αὐτές τίς λέξεις.

Ὁ Jebb μετέβαλε τό *πελᾶτ' σέ πηδᾶτ'*, χωρίς ὅμως καί νά θελτώσει πολύ τό νόημα· πράγματι τό *πηδᾶτε* εἶναι ἀδύνατον νά ἀποδοθῇ καί στά δύο ὑποκείμενα, *παναί θῆραι* καί *ἔθνη θηρῶν*: τά ζῶα μπορεῖ νά πηδοῦν, ἀλλά ὄχι καί τά πτηνά, καί μάλιστα ὅταν προσπαθοῦν νά ἀποφύγουν κάποιο κίνδυνο. Ταυτόχρονα ὁ Jebb δέχθηκε τήν διόρθωση τοῦ *μ' οὐκέτ' σέ μηκέτ'*, πού εἶχε προτείνει ὁ Auratus (Dorat), καί ἐπὶ πλεον μετέγραψε τόν στ. 1149 *σέ μηκέτ' ἀπ' αὐλλῶν φυγᾶ* μεταθετόντας τίς λέξεις. Τήν ἀλλαγὴ αὐτὴ ἔκανε γιά μετρικούς λόγους, ἐπειδὴ κατὰ τήν γνώμη του ὁ στ. 1149, πού εἶναι γλυκῶνεις, δέν μπορεῖ νά ἀρχίζει μέ *υ-* (φυγᾶ)²⁰. Οἱ μετρικὲς αὐτὲς ἀντιρρήσεις τοῦ Jebb ἔχει ἀποδειχθῇ ὅτι εἶναι ἀβάσιμες σύμφωνα μέ τίς νεώτερες ἔρευνες, κατὰ τίς ὁποῖες τὰ αἰολικά μέτρα μπορεῖ νά ἀρχίζουν εἴτε μέ *υ-* εἴτε μέ *-υ*²¹.

Ὁ Erfurdt, ὁ Heimsoeth καί ὁ Canter πρότειναν τήν διόρθωση τοῦ *πελᾶτ' σέ ἐλᾶτ'* μέ διαφορετικὴ ὅμως ἐρμηνεία ὁ καθένας: ὁ Erfurdt θεωρεῖ τό *ἐλᾶτ(ε)* (μέλλοντα ὀριστικῆς) μεταθατικὸ μέ ἀντικείμενο τό *μ(ε)*, ὅποτε, κατὰ τόν Kamerbeek²², ὁ στίχος παίρνει τήν ἔννοια «δέν θά μέ κάνετε ν' ἀφήσω τήν σπηλιά μου μέ τό πέταγμά σας, μέ τήν

17. Βλ. L. Campbell, *Sophocles, The Plays and Fragments*, Oxford 1881 (ἀνατ. 1969), ad loc.

18. Τήν ἐρμηνεία αὐτὴ ἀποδέχεται καί ὁ Γ. Μιστριώτης, *Τραγωδίαί Σοφοκλέους. Φιλολογία*, ἐν Ἀθήναις 1890, ad loc.

19. Πρβ. Jebb, Appendix σ. 250, Kamerbeek σ. 158, Webster σ. 141. Οἱ Schneidewin - Nauck - Rademacher, ad loc., γράφουν χαρακτηριστικά: *Dass die Überlieferung fehlerhaft ist, lässt sich nicht bezweifeln*.

20. Jebb ad loc.

21. Βλ. εἰδικὰ γιά τοὺς συζητούμενους στίχους Α. Μ. Dale, *The Lyric Metres of Greek Drama*² 1968, σ. 153 καί Webster, ὁ.π. σ. 138. Ἐπίσης Klaus Thomamüller, *Die aiolischen und daktyloepitritischen Masse in den Dramen des Sophocles*, Hamburg 1965, σ. 156-7 (φιλικὴ ὑπόδειξη τοῦ καθηγ. κ. Ἀ. Νικήτα).

22. Βλ. Kamerbeek ad loc.

φυγῆ σας». Ἡ ἔννοια αὐτὴ οὕτε ἱκανοποιητικὴ εἶναι οὕτε καὶ βέβαιη· τὸ παράδειγμα Αἰσχ. *Εὐμ.* 604 *τί δ' οὐκ ἐκείνην ζώσαν ἤλαυνες φυγῇ*; καθὼς καὶ ἡ παθητικὴ σύνταξη *φυγῇ αἰδίῳ ἐλαθείς* (Διον. Ἰλ. *Ῥωμ.* Ἀρχ. 8.1.2) δείχνουν ὅτι ἡ πιὸ πιθανὴ ἔννοια τοῦ στίχου κατὰ τὴν διόρθωση τοῦ Erfurdt εἶναι ἡ καθόλου ἀποδεκτὴ «δὲν θὰ μέ διώξετε ἀπὸ τὴν σπηλιά μου». Ἡ σύγχυση θὰ μπορούσε νὰ ἀποφευχθῇ, μόνο ἂν ἡ δοτ. *φυγᾶ* συνδευόταν ἀπὸ κάποιο προσδιορισμὸ π.χ. *ὑμετέρα*.

Ὁ Heimsoeth θεωρεῖ κι αὐτός τὸ *ἐλατ(ε)* ὡς μέλλοντα ὀριστικῆς, ἀλλὰ μέ ἀμετάβατη σημασία, καὶ διορθώνει τὸ *φυγᾶ μ' σέ φυγαῖς*, ὁπότε τὸ *φυγαῖς ἐλάτε* θὰ ἰσοδυναμοῦσε πρὸς τὸ *φεύξεσθε*²³. Ὁ Canter θεωρεῖ ἐπίσης τὸ *ἐλατ(ε)* μέ ἀμετάβατη ἔννοια ἀλλ' ὡς προσακτικὴ τοῦ *ἐλάω* σέ συνδυασμὸ μέ τὴν διόρθωση *μηκέτ'* τοῦ Auratus (Dorat). Παρατηροῦμε ὅτι ἡ διόρθωση τῶν Canter-Dorat (*φυγᾶ μηκέτ'... ἐλατ'*) εἶναι παράλληλη πρὸς τὴν διόρθωση τοῦ Heimsoeth (*φυγαῖς οὐκέτ'... ἐλατ'*), ἀφοῦ καὶ στίς δύο τὸ ρῆμα θεωρεῖται ἀμετάβατο καὶ συμπληρώνεται μέ μιὰ δοτικὴ (τροπικὴ). Τὴν διόρθωση μάλιστα τῶν Canter-Dorat ἔχει υἱοθετήσῃ ὁ R. Dawe στὴν τελευταία ἔκδοσή τοῦ *Φιλοκτῆτη* (Teubner).

Νομίζω ὅμως ὅτι ἡ συντακτικὴ σύνδεση τῆς δοτικῆς *φυγᾶ* ἢ *φυγαῖς* μέ τὸ ἀμετάβατο *ἐλατ'* δέν εἶναι ἱκανοποιητικὴ. Μιὰ δοτικὴ (ὀργανικὴ ἢ τροπικὴ) χρησιμοποιεῖται κυρίως στὴν μεταβατικὴ χρῆση τοῦ *ἐλαύνω* μαζί μέ τὴν αἰτιατικὴ²⁴. Τὰ παραδείγματα τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Διονυσίου, πού ἀνέφερα πρίν, δείχνουν ἐπίσης ὅτι ἡ συνήθης σύνταξη εἶναι *ἐλαύνω τινὰ φυγῇ* μέ μεταβατικὴ φυσικὰ σημασία τοῦ ρήματος. Εἶναι ἐπομένως φυσικὸ ὅτι στὸν *Φιλοκτῆτη* ἡ φράση *φυγᾶ ἢ φυγαῖς ἐλάτε* γίνεται πιὸ κατανοητὴ ὅχι ὡς ταυτόσημη μέ τὸ *φεύξεσθε* (ὅπως γράφει ὁ Kamerbeek), ἀλλὰ μέ μεταβατικὴ σημασία τοῦ ρήματος καὶ μέ ἔννοια καθόλου ἀποδεκτὴ, ὅπως ἐξήγησα ἀναφερόμενος στὴν διόρθωση τοῦ Erfurdt· ἡ θάση ὅμως τῶν διορθώσεων τοῦ Canter καὶ τοῦ Heimsoeth εἶναι ἡ ἀμετάβατη σημασία τοῦ ρήματος. Τὸ πιὸ πιθανὸ λοιπὸν εἶναι ὅτι ὁ Σοφοκλῆς θὰ ἀπέφευγε ἕναν τρόπο συντάξεως, πού θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσῃ σύγχυση ὡς πρὸς τὸ νόημα.

Νομίζω ὅτι ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν διορθώσεων τοῦ Erfurdt, τοῦ Canter καὶ τοῦ Heimsoeth, καθὼς καὶ τῶν ἐρμηνειῶν ὅσων διατηροῦν τὴν γραφὴ τῶν χειρογράφων, προκύπτει ὅτι αὐτό, πού δυσχεραίνει τὸ νόημα, εἶναι ἡ δοτικὴ *φυγᾶ* καὶ ἡ αἰτιατ. *μ(ε)*, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ρῆμα, μέ τὸ ὁποῖο συνδέονται. Γιά νὰ καταλήξουμε λοιπὸν σέ κάποια συμπεράσματα βέβαια, θὰ ἐξετάσουμε τίς δυνατότητες πού ὑπάρχουν καὶ γιά τίς τρεῖς περιπτώσεις, δηλ. γιά τὴν ἀμετάβατη καὶ τὴν μεταβατικὴ σημασία τοῦ *ἐλαύνω* καὶ γιά τὸ *πελάζω*.

23. Βλ. Kamerbeek ad loc.

24. Βλ. LSJ s.v. *ἐλαύνω* II 2. Πρβλ. Αἰσχ. *Πέρ.* 771 *Ἰωνίαν τε πᾶσαν ἤλασεν βίᾳ*.

1. Ἀμετάβατη σημασία τοῦ ἐλαύνω.

Τό ἐλαύνω ὡς ἀμετάβατο, μέ τήν ἔννοια «προχωρῶ, πορεύομαι, κινούμαι», μπορεῖ νά δεχθῇ συμπλήρωμα ἐσωτερικοῦ ἀντικειμένου σέ πτώση θεβαίως αιτιατική, ὅπως συχνά συμβαίνει μέ τά ρήματα κινήσεως ἢ ἄλλα ἀμετάβατα ρήματα. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μερικές φορές ἡ αιτιατική αὐτή μπορεῖ νά ἀντικατασταθῇ ἀπό δοτική· ἐκτός ὅμως ἀπό τήν σύγχυση πού, ὅπως εἶδαμε, θά δημιουργοῦσε στήν συγκεκριμένη περίπτωσιν ἡ δοτική, ὑπάρχουν ἄλλες δύο ἀντιρρήσεις σχετικά μέ τήν λύση αὐτή: α) ἡ σύνταξη μέ δοτική εἶναι πολύ πιό σπάνια²⁵, β) ἡ δοτική, ὅπως συνάγεται ἀπό τά παραδείγματα, χρησιμοποιεῖται περισσότερο, ὅταν τό οὐσιαστικό εἶναι τῆς ἴδιας ρίζας μέ τό ρῆμα ἢ ἔχει τήν ἴδια ἔννοια μ' αὐτό²⁶, πράγμα πού δέν συμβαίνει μέ τό ἐλαύνω καί τό οὐσιαστικό *φυγή*, τό ὁποῖο σημαίνει μία εἰδική κίνησις σέ σύγκρισιν μέ τήν γενικότερη σημασίαν τοῦ ἐλαύνω.

Ὁ V. Bers σέ πρόσφατη μελέτη του ἀναφερόμενος στήν αιτιατική τῆς κατευθύνσεως, τοῦ προορισμοῦ (*terminal accusative*), ὑποστηρίζει ὅτι ἡ αιτιατική, πού συμπληρώνει τά ρήματα κινήσεως, μπορεῖ ἐκτός τῶν ἄλλων νά εἶναι ἐσωτερικό ἀντικείμενο ἐκφράζοντας μιὰ κίνησιν ὅχι ἀκριβῶς τήν ἴδια μ' αὐτήν πού ἐκφράζει τό ρῆμα²⁷. Ἐπίσης ὁ H. Smyth σημειώνει ὅτι στήν ποίησιν ἡ αιτιατική ἐσωτερικοῦ ἀντικειμένου χρησιμοποιεῖται πολύ συχνά, γιά νά δηλώσῃ μιὰ εἰδική μορφή τῆς ἔννοιᾱς τοῦ ρήματος²⁸. Τά παραδείγματα αὐτοῦ τοῦ εἵδους ὁ Ed. Schwyzzer τά κατατάσσει σ' ἐκείνην τήν κατηγορίαν ἐσωτερικοῦ ἀντικειμένου, κατὰ τήν ὁποία ἡ αιτιατική προήλθε ἀπό μιὰ γενική²⁹· ἡ γενική αὐτή ἐκφράζει κατηγόρημα τοῦ οὐσιαστικοῦ, πού περιέχεται στό ρῆμα³⁰.

25. Βλ. R. Kühner - B. Gerth, *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, Zweiter Teil, Erster Band, Hannover - Leipzig 1898, σ. 308 Anm. 4 καί H. Smyth, *Greek Grammar*, Harvard Univ. Press ²1956 § 1577.

26. Π.χ. *φύβω δαίσαντας* (Σοφ. Ο.Κ. 1625), *ὑσαι ὕδατι* (Ἡρόδ. 1.87), *λυμαίνεται λύμῃσι* (Ἡρόδ. 6.12), *φεύγων φυγῇ τῷ γῆρας* (Πλάτ. Συμπ. 195a), *θανάτῳ ἀποθνήσκειν* (Ξεν. Ἱερ. 4.3) κ.λπ. Στό παράδειγμα *παλαιὰ φυγᾶ... ἔβα* (Εὐρ. Ἡλ. 587) τό ρ. *βαίνω* σημαίνει φεύγω, πρὸς LSJ s.v. *βαίνω* A I 3· ἐξ ἄλλου ὁ ποιητής χρησιμοποιώντας τήν δοτική ἤθελε νά δείξῃ κυρίως τήν αἰτία, τήν ὁποία ἡ αιτιατική δέν μπορούσε νά δηλώσῃ. Ἐπίσης στό Πλατωνικό παράδειγμα ἡ αἰτία γῆρας δυσχεραίνει τήν χρῆσιν δεύτερης αιτιατικῆς.

27. Βλ. V. Bers, ὁ.π. (σημ. 14) σ. 63.

28. Βλ. H. Smyth, ὁ.π. § 1570 e. Πρὸς καί W. Goodwin - C. Gulick, *Greek Grammar*, 19th § 1050.

29. Ed. Schwyzzer - A. Debrunner, *Griechische Grammatik*, Zweiter Band, München 1950, σ. 76.

30. R. Kühner - B. Gerth, ὁ.π. σ. 305-8. Βλ. καί Ed. Schwyzzer - A. Debrunner, σ. 74. Μερικά παραδείγματα ἀπό τίς γραμματικές Kühner, Schwyzzer καί Smyth: T 299 *δαίσειν γάμον* (= *δαίτα γάμου*), Αἰσχ. Ἀγ. 31 *φροῖμιον χορεύσομαι* (= *χορὸν φροϊμίου*), 375 Ἔρμ. *πνεόντων* (= *πνοήν Ἄρεως*), Εὐρ. Ἡρ. M. 483 *ἐστία γάμου* (= *ἐστίασιν γάμων*), Σοφ. Φιλ. 783 *στάζει αἶμα* (= *σταγόνας αἵματος*).

Νομίζω ότι ακριβώς και στην περίπτωση των στ. 1149-50 του *Φιλοκτήτη* αυτό που χρειάζεται είναι μία αιτιατική, η οποία θα διευκρινίζει το είδος της κινήσεως, πού έννοείται με τό ρήμα *ἐλάτε*, και ταυτόχρονα θα δείχνει τόν προορισμό, τόν σκοπό αυτής της κινήσεως· ο προορισμός της κινήσεως δέν είναι απαραίτητως κάποιος συγκεκριμένος τόπος, αλλά, όπως αποδεικνύουν τά παραδείγματα, μπορεί νά είναι και μία άφηρημένη έννοια³¹. 'Η αιτιατική αυτή, πού χρειάζεται, υπάρχει στό κείμενο, αρκεί αντί *φυγᾶ μ'* νά γράψουμε *φυγάν*, μία διόρθωση, η οποία παλαιογραφικῶς δέν παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες. "Ετσι η φράση *φυγάν... ἐλάτε* ισοδυναμεῖ σύμφωνα μέ τά προηγούμενα μέ τό *φυγῆς ἐλασιν... ἐλάτε* και είναι ταυτόσημη μέ τό *φεύξεσθε*, ὅποτε ὁ στίχος διορθωμένος σέ

*φυγάν οὐκέτ' ἀπ' αὐλίῳ
ἐλάτ'*

θά σημαίνει «δέν θά φεύγετε πιά μακριά από τήν σπηλιά μου». Μ' αὐτόν τόν τρόπο ἔχουμε τήν ἐπιζητούμενη έννοια, αλλά και ὁμαλή συντακτική σύνδεση τῶν δύο λέξεων. "Ας ἐξετάσουμε ὅμως ἂν τά κείμενα ἐπιβεβαιώνουν μέ παράλληλα παραδείγματα αὐτή τήν διόρθωση.

Στόν "Όμηρο οἱ αιτιατικές *ἀγγελίην* και *ἐξεσίην* συμπληρώνουν τό ρήμα *ἔρχομαι*, η σημασία τοῦ ὁποίου είναι παραπλήσια πρὸς τήν ἀμετάβλητη σημασία τοῦ *ἐλαύνω*. Οἱ αιτιατικές αὐτές χρησιμοποιοῦνται εἴτε ὡς ἐσωτερικά ἀντικείμενα, γιά νά διευκρινίσουν τήν έννοια τοῦ ρήματος, εἴτε ὡς αιτιατικές τοῦ προορισμοῦ: Α 140 *ἀγγελίην ἐλθόντα* (=ἐλευσιν *ἀγγελίης*), Ω 235 *ἐξεσίην ἐλθόντι* (=ἐλευσιν *ἐξεσίης*)³². "Ιδιες εἶναι ἐπίσης οἱ περιπτώσεις *ἐξιέναι στρατείαν* (=ἐξοδον *στρατείας*) Θουκ. 1.15, Δημ. 59.27, *ἀπαίρειν πρεσβείαν* (=ἄπαρσιν *πρεσβείας*) Δημ. 19.163 ἢ *πρεσβεύειν εἰρήνην* (=πρεσβεΐαν *εἰρήνης*) Δημ. 19.134.

Ὁ Chantraine ἀναφέρει³³ ὅτι η αιτιατική τοῦ προορισμοῦ μπορεί νά ἀκολουθεῖται ἀπό τό ἐπιρρηματικό μόριο *δε*· γίνεται φανερό ἐπομένως ὅτι η προτεινομένη διόρθωση *φυγάν ἐλάτε* ἐλάχιστα διαφέρει ἀπό

31. Π.χ. Πινδ. Ν. 7.19-20 *θανάτου πέρας... νέονται*, Βακχυλ. fr. 25.3 Snell *γῆρας ἰκνεῖσθαι*, Εὐρ. *Ηλ.* 1199 *τίνα γάμον εἶμι, Μῆδ.* 920-1 *ἤθης τέλος / μολόντας*. Πρβλ. V. Bers, ὁ.π. (σημ. 14) σ. 78-9.

32. Ὁ P. Chantraine, *Grammaire homérique*, tom. II, Paris 1953, σ. 46 θεωρεῖ τό *ἐξεσίην* αιτιατική τοῦ προορισμοῦ, ἐνῶ ὁ Kühner τό κατατάσσει στό εἶδος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀντικειμένου πού ἀνέφερα πρίν (βλ. σημ. 30). Εἶναι φανερό ὅτι τά ὀριά τους δέν διακρίνονται πάντοτε μέ σαφήνεια. Γιά τήν αιτιατ. *ἀγγελίην* ὑπάρχει και ἡ ἀποψη, πού τήν ὑποστηρίζει και ὁ Chantraine (σ. 46), ὅτι εἶναι αιτιατ. τοῦ ἄρσενικοῦ ὁ *ἀγγελῆς* = ἀγγελιαφόρος (βλ. σχετικά W. Leaf, *The Iliad*, London 1900-2 ad Γ 206).

33. P. Chantraine, ὁ.π. σ. 46. Πρβ. H. Smyth, ὁ.π. § 1589.

το P 579 *αἶξαντα φόβονδε*, ἀφοῦ θά μπορούσε νά λεχθῇ καί *αἶξαντα φόβον* (=φυγάν).

Τό παράδειγμα ὅμως, πού ὑποστηρίζει τήν διόρθωση τοῦ *φυγᾶ* μ' σέ *φυγάν* περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο, εἶναι τό Εὐρ. Ἰων 1238-9 *τίνα... φυγάν πορευθῶ*· ἡ αἰτιατ. *φυγάν* ἀφ' ἑνός προσδιορίζει ἀκριβέστερα καί διευκρινίζει τό εἶδος τῆς πορείας (=πορείαν *φυγῆς*) καί ἀφ' ἐτέρου ἐκφράζει τόν σκοπό, τόν προορισμό τῆς πορείας, πού εἶναι ἡ *φυγή*.

2. Μεταβατική σημασία

Τό *ἐλαύνω* ὡς μεταβατικό μπορεῖ νά σημαίνει «θέτω σέ κίνηση, κινῶ» καί μέ τήν σημασία αὕτη δέχεται ἀντικείμενο σέ πτώση αἰτιατική: *μῆλα* (Δ 279), *νῆα* (ο 503), *ζεῦγος* (Ἡροδ. 1.59), *ἄρμα* (Ἀριστ. Νεφ. 69). Χρήσιμη μπορεῖ νά ἀποβῇ στήν προκειμένη περίπτωση ἡ σύγκριση πρός τόν τρόπο συντάξεως τοῦ ρήματος *διώκω*, τό ὁποῖο ἔχει τήν ἴδια σημασία μέ τό *ἐλαύνω*, ἀφοῦ ἡ πρώτη σημασία τοῦ *διώκω* εἶναι ἐπίσης «θέτω σέ γρήγορη κίνηση». Διδακτικά εἶναι ἰδίως δύο παραδείγματα ἀπό τόν Ἡρακλῆ τοῦ Εὐριπ., 1041 *διώκων ἧλυσιν*, καί κυρίως 1081-2 *φυγάν φυγάν, γέροντες, ἀποπρὸ δωμάτων/διώκετε*, ὅπου ἡ αἰτιατ. *φυγάν φυγάν* εἶναι διόρθωση τοῦ Wakefield (ἀντί τοῦ *φυγᾶ φυγᾶ* τῶν χειρογράφων) καί ἔχει γίνει ἀποδεκτή ἀπό τοὺς περισσότερους ἐκδότες. Κατά τόν Wilamowitz³⁴ τό *διώκω* στά παραδείγματα αὐτά ἔχει τήν μεταβατική σημασία, πού ἀνέφερα πρίν, καί μπορεῖ νά συντάσσεται μέ αἰτιατική ὄχι μόνο συγκεκριμένου οὐσιαστικοῦ: *νῆα* (μ 182), *πόδα* (Εὐρ. Ὀρ. 1344), *ἄρμα* (Αἰσχ. Περ. 84), *θλέφαρον* (Εὐρ. Ἰων 205), ἀλλά καί ἀφηρημένου: *ἵππευμα* (Εὐρ. fr. 114 N) καί τὰ ἀναφερθέντα *ἧλυσιν* καί *φυγάν*. Μποροῦμε λοιπόν νά δεχθοῦμε ὅτι καί τό *ἐλαύνω*, ὅταν ἔχει αὕτη τήν σημασία, εἶναι δυνατὸν νά δεχθῇ ἀντικείμενο ὄχι μόνο συγκεκριμένου οὐσιαστικό ἀλλά καί ἀφηρημένο, ἀφοῦ μάλιστα σέ πολλές περιπτώσεις συντάσσεται κατὰ τόν ἴδιο τρόπο μέ τό *διώκω*³⁵. Μπορεῖ ἐπομένως νά λεχθῇ *ἐλαύνω φυγὴν* μέ τήν ἔννοια «θέτω σέ κίνηση τήν φυγή, φεύγω», ὁπότε ὁ στίχος τοῦ Φιλοκτήτη διορθωμένος σέ *φυγάν οὐκέτ' ἀπ'*

34. U. v. Wilamowitz - Moellendorf, *Euripides Herakles*, Darmstadt 1959, τόμ. 3ος, σ. 227. Τόν Wilamowitz ἀκολουθεῖ καί ὁ τελευταῖος ἐκδότης τοῦ Ἡρακλέους G. Bond, Oxford 1981 ad. v. 1081.

35. Π.χ. πρὸ ο 503 *ἐλαύνω νῆα* — μ 182 *διώκω νῆα*, Ἀριστ. Νεφ. 69 *ἐλαύνω ἄρμα* — Αἰσχ. Περ. 84 *διώκω ἄρμα*, Α 154 *ἐλαύνω ἵππους* — Ἀχ. Τατ. 1.12.3 *διώκω ἵππους*, Ξεν. Κ.Π. 4.1.7 *ἀναβάς ἐπὶ τὸν ἵππον ἤλασε* — Ξεν. Κ.Ἀν. 7.2.20 *ἀναπηδήσαντες ἐδίωκον* (πρβ. Πλουτ. Εὐμ. 7.7 *ἀναβληθεὶς ἐπὶ τὸν ἵππον ἐδίωκε* καί Ὀμ. γ 157). Βλ. καί *Thesaurus Ling. Graecae* s. v. *διώκω*: *διώκειν ναῦν vel ἵππον pro σπουδαίως ἐλαύνειν*. Γιά τήν σύνταξη τοῦ *ἐλαύνω* μέ ἀφηρημένο οὐσιαστικό, πρβλ. καί τό ὁμηρικό *κολφὸν ἐλαύνω* (Α 575), πού σημαίνει «θοροῦθῶ».

αὐλίων/ἐλάτε θά σήμαινε «δέν θά φεύγετε πιά από τήν σπηλιά μου», θά εἶχαμε δηλαδή καί πάλι τήν ἐπιζητούμενη ἔννοια. Ἀξίζει μάλιστα νά παρατηρήσομε ὅτι μεταξύ τῶν συζητουμένων στίχων τοῦ *Φιλοκτῆτη* καί τῶν στ. 1081-2 τοῦ *Ἡρακλέους* ὑπάρχει ἐντυπωσιακή ἀντιστοιχία: τό *φυγάν διώκετε* εἶναι παράλληλο πρός τό *φυγάν ἐλάτε*, ἐνῶ ἡ ὁμοιότητα ἐπεκτείνεται στίς φράσεις *ἀποπρὸ δωμάτων — ἀπ' αὐλίων*· ἀκόμη καί στήν θέση τῶν λέξεων ὑπάρχει ἀντιστοιχία μεταξύ τῶν στίχων (*φυγάν — ἐμπρόθ. προσδ. — ρῆμα*).

Τό συμπέρασμα εἶναι προφανές: ἡ αἰτιατ. *φυγάν* (ἀντί τοῦ *φυγᾶ μ'* τῶν χειρογρ.) ἀποδίδει τήν ἐπιζητούμενη ἔννοια εἴτε τό *ἐλάτε* θεωρηθεῖ μεταβατικό εἴτε ἀμετάβατο· ταυτόχρονα καί σύμφωνη μέ τήν παραδεδομένη γλωσσική χρήση εἶναι καί ἐπιλύει ὅλα τά νοηματικά καί συντακτικά προβλήματα τοῦ κειμένου τῶν χειρογράφων.

3. Τό ρῆμα *πελάζω*

Ὡς πρός τήν μεταβατική ἔννοια τοῦ *πελάζω* φάνηκε ἀπό τόν σχολιασμό τῆς ἐρμηνείας τοῦ Hermann ὅτι δέν παρέχει ικανοποιητικό νόημα. Ἐγίνε ἐπίσης φανερό ὅτι τό ἀμετάβατο *πελάζω* δέν μπορεῖ νά συνδεθῇ μέ τήν αἰτιατ. *μ(ε)* καί τήν δοτική *φυγᾶ* (βλ. τίς ἐρμηνείες τοῦ Wunder τοῦ Bernhardt καί τοῦ Campbell). Εἶναι ὅμως γνωστό ὅτι τό ρῆμα *πελάζω* μέ ἀμετάβατη σημασία μπορεῖ νά συνταχθῇ μέ αἰτιατική τοῦ προορισμοῦ³⁶, ὅπως καί τά ἄλλα ρήματα κινήσεως. Εἶναι ἐπίσης γνωστό ὅτι ἡ σύνταξη αὐτή εἶναι πολύ διαδεδομένη στήν ποίηση καί ἰδίως στήν τραγωδία³⁷. Ἐπὶ πλεόν, ὅπως εἶδαμε, ἡ αἰτιατική τοῦ προορισμοῦ μπορεῖ νά εἶναι ὄχι μόνο ἕνα συγκεκριμένο οὐσιαστικό, ἀλλά καί μιᾷ ἀφηρημένη ἔννοια³⁸. Ἐπομένως ἡ σύνταξη τοῦ *πελάτ(ε)* μέ τήν αἰτιατ. *φυγάν* (ἀντί *φυγᾶ μ'*) εἶναι δυνατή καί ἡ σημασία τοῦ *φυγάν πελάζω* θά εἶναι «ἔρχομαι κοντά στήν φυγή, πηγαίνω πρός τήν φυγή» καί ἐπομένως «φεύγω», ἀκριβῶς ὅπως *γάμον εἶμι* (Εὐρ. Ἡλ. 1199) σημαίνει «παντρεύομαι»³⁹. Ἐπομένως ὁ στίχος

*φυγάν οὐκέτ' ἀπ' αὐλίων
πελάτ'*

σημαίνει «δέν θά φεύγετε πιά από τήν σπηλιά μου». Ἀξίζει νά προσεχθῇ ὅτι ἐδῶ ὁ Σοφοκλῆς συμπληρώνοντας ἕνα ρῆμα, πού

36. Βλ. παραπάνω σημ. 14 τὰ παραδείγματα.

37. Βλ. P. T. Stevens, ὁ.π. (σημ. 14) ad v. 3 καί 1167, καί V. Bers, ὁ.π. (σημ. 14) σ. 62.

38. Βλ. παραδείγματα στή σημ. 31.

39. Εἶναι φανερό ὅτι τό ἴδιο νόημα θά παρείχε καί ἡ (συνηθέστερη) σύνταξη τοῦ *πελάτ'* μέ δοτική (*φυγᾶ*), ἀλλά στήν περίπτωσή μας αὐτό τό ἐμποδίζει ἡ ὑπαρξη τοῦ *μ'*, τό ὁποῖο δημιουργεῖ, ὅπως εἶδαμε, ἄλυτα προβλήματα (βλ. σημ. 14). Στόν πεζό λόγο χρησιμοποιεῖται καί ἐμπρόθετος προσδιορισμός· π.χ. *ἐς τό θερμόν ἐς μέσας νύκτας πελάζει* (sc. τό ὕδωρ) Ἡρόδ. 4.81.4, ὅπου ἡ φράση *ἐς τό θερμόν πελάζει* σημαίνει «γίνεται ζεστό, θερμαίνεται».

σημαίνει προσέγγιση (*πελάζω*), μέ ένα ουσιαστικό, πού έχει αντίθετη σημασία (*φυγάν*), επιτυγχάνει νά εκφράσει τήν έννοια τῆς φυγῆς, ἀφοῦ πάντοτε στίς περιπτώσεις αὐτές τό ρῆμα χρωματίζεται ἐννοιο-λογικά ἀπό τό οὐσιαστικό. Κατά τόν ἴδιο περίπου τρόπο στό παράδειγμα ἀπό τόν *Ἡρακλῆ* τοῦ Εὐριπίδη (στ. 1081-2) ὁ συνδυασμός δύο λέξεων μέ ἀντίθετο νόημα (*διώκω* - *φυγή*) επιτυγχάνει τό ἴδιο ἀποτέλεσμα.

Βρισκόμαστε ἐπομένως μπροστά σέ τρεῖς δυνατότητες μέ ἴσες περίπου πιθανότητες. Ἡ τρίτη λύση ἔχει τό πλεονέκτημα ὅτι μέ τήν διατήρηση τοῦ *πελάτ'* ἀπομακρυνόμαστε ὅσο γίνεται λιγότερο ἀπό τό παραδεδομένο κείμενο. Ἡ γλωσσική χρήση ὅμως φαίνεται νά εὐνοεῖ περισσότερο τήν λύση τοῦ *ἐλάτ'*, μεταβατικοῦ ἢ ἀμετάβατου.

Ἡ διόρθωση πάντως τοῦ *φυγᾶ μ'* σέ *φυγάν* φαίνεται ἀναντίρρητη ἀφοῦ καί στίς τρεῖς περιπτώσεις παρέχει τό σωστό νόημα.

SUMMARY

Nic. P. Bezantakos, *Sophocles' Philoctetes 1149-50*

In this paper I deal with the v. 1149-50 of Sophocles' *Philoctetes*; these verses are considered by the majority of the commentators as corrupted, but no convincing conjectures have been proposed. I think that the emendation of *πελάτ'* to *ἐλάτ'* by Canter and Heimsoeth and Enfordt is good, but the construction of the dative *φυγᾶ* (or *φυγαῖς*) with *ἐλάτ'* is not satisfactory. It is better in sense and syntax, if we complete the intransitive *ἐλάτ'* (fut. indicat.) with a terminal accusative *φυγάν* instead of *φυγᾶ μ'*. This accusative denotes also a special form of the action of the verb, i.e. a motion not precisely the same motion connoted by the verb. This construction is parallel to Homer's ἀγγελίην ἐλθόντα, ἐξεσίην ἐλθόντι etc. or to the more similar *φυγάν πορεύεσθαι* (Eur. *Ion* 1238-9). If the *ἐλάτ'* is transitive, the accus. *φυγάν* is an external object like *φυγάν* in Eur. *Her. F.* 1081-2 (*φυγάν διώκετε*). If we conserve *πελάτ'* (as intrans.), *φυγάν* is also a terminal accusative, because the goal may be even an abstraction (cf. Eur. *El.* 1199).